

Снегір'ова В. В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

РОЛЬ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ТЕКСТІВ У ФОРМУВАННІ БАГАТОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Особливостями реалізації багатомовної освіти є спрямування учнів на актуалізацію їхнього функціонального потенціалу, на формування умінь вибудовувати комунікативні стратегії з урахуванням мети і умов спілкування в типових для багатомовного, полікультурного середовища ситуаціях. Успіх комунікації, адекватне сприйняття співрозмовника і доброзичливе ставлення до нього багато в чому залежить від знання його культурних кодів. Важливим когнітивним компонентом міжнаціонального спілкування в багатомовному середовищі є прецедентні тексти.

Прецедентний текст – потенційно автономний смисловий фрагмент мовленнєвого твору, який актуалізує значущу для автора висловлювання фонову інформацію і апелює до культурної пам'яті сприймаючого суб'єкта (читача, слухача); він є результатом своєрідної смислової компресії вихідного тексту, може бути вилучений з нього без втрати пізнавально-естетичної цінності і використаний як самостійне і самодостатнє висловлювання [1].

Д. Гудков [2], Ю. Караулов [3] та ін. під прецедентним текстом розуміють одиницю дискурсу, яка має загальний конотативний інваріант сприйняття, регулярно поновлюється у висловлюваннях, зрозуміла всім представникам національно-лінгвокультурної спільноти без додаткових пояснень і розшифровок. Отже, прецедентні тексти, як правило, національно обумовлені, вони передають культурний досвід, є осмисленням «людських життєвих цінностей крізь призму мови за допомогою культурної пам'яті» [4].

Розширене тлумачення цього терміну характерне для постструктуралістської теорії безмежного нескінченного тексту, інтертекстуального в кожному своєму фрагменті (Ю. Крістева, Р. Барт), за якою прецедентними можуть бути й позамовні явища, як, наприклад, «Джоконда», Біг-Бен чи вальс Мендельсона тощо. При цьому термін «текст» для цих творів мистецтва не чужий, оскільки всі вони відносяться до загального тексту культури, або – більш широко – до семіосфери людства.

У низці досліджень йдеться про прецедентні імена (Христос, Прометей, Дон Кіхот, Дон Жуан, Гамлет, Ромео і Джульєтта та ін.), прецедентні цитати і ситуації, розмежовуються вербальні і невербальні *прецедентні феномени*, джерелами яких є священні книги людства,

міфологія, твори художньої літератури та тексти ЗМІ, фольклор, художні та мультиплікаційні фільми, твори мистецтва та культури, історичні події, політика, реклама тощо.

Смисли, які стоять за прецедентними текстами, мають ціннісну значущість («еталонність»), тобто відображають систему цінностей, поглядів певної соціокультурної спільноти й одночасно використовуються для вираження емоцій, експресії і передачі «краси мовлення», вони сприяють визначенню свого місця і місця співрозмовника за шкалою «свій / чужий» [5].

Вивчення прецедентних текстів дозволяє іноземним комунікантам краще адаптуватися до соціального середовища, розширює коло їхніх можливостей, дозволяє краще зрозуміти культуру країни, мову якої вони вивчають. Однак більшість прецедентних текстів є надто складними для сприйняття учнями-іноземцями, оскільки їх значення не можна визначити за семантикою одиниць, що входять до їх складу (наприклад, коли рак на горі свисне; голод – не тітка; піймати облизня й ін.). Ефективність розуміння і навичка вживання подібних прецедентних текстів базовані на їх ретельній, детальній добірці, розробленні викладачем ефективною системи завдань і вправ.

Так, прецедентні тексти, висхідні до афоризмів, паремій, крилатих висловів, є домінуючим типом прецедентних текстів, які використовуються у вивченні іноземної мови, оскільки, як правило, вони використовуються в мові цілком, тому що мають невеликий обсяг. Прецедентні тексти подібного типу ритмічно організовані, лаконічні, короткі, легко запам'ятовуються. Використання прецедентних текстів інших типів повинно бути усвідомленим, ретельно опрацьованим; слід урахувати, що важливим є знання джерела походження того чи іншого прецедентного тексту і / або розуміння ситуації, в якій даний вислів уживається носіями мови.

Отже, прецедентні тексти є складним за формою і семантикою феноменом, наділеним особливою культурологічною значущістю і репрезентує лінгво-культурні цінності, що дозволяє розглядати їх як цінний навчальний матеріал в практиці викладання іноземної мови.

Ключові слова: багатомовність, комунікація, прецедентний текст, культура.

Література:

1. Баженова Е. А. Интертекстуальность // Стилистический энциклопедический словарь русского языка. М., 2006. С. 107.
2. Гудков Д. Б. Прецедентное имя в когнитивной базе современного русского языка / Д. Б. Гудков // Язык, сознание, коммуникация. М., 1998. Вып.4: Филология. С. 82-92.
3. Караулов Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы. М., 1986. С. 105-125.
4. Костомаров В. Г. Как тексты становятся прецедентными / В. Г. Костомаров, Н. Д. Бурвикова // Русский язык за рубежом. 1994. № 1. С. 73.
5. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. М., 2002. С. 156-157.